

En ulykke kommer sjældent alene: Folkeskolens mange plager

Sammendrag

Den danske folkeskole er i krise, hvilket viser sig på en række punkter. Først og fremmest er der en stærk, dobbelt bevægelse væk fra folkeskolen. Både lærere og forældre finder alternativer i nye friskoler. Forældretilfredsheden med reformen er dalende. På to år er antallet af lærere, der har forladt folkeskolen steget med 31%, og da der i aldersgruppen 35-54 år er tale om en stigning på 60%, så det er samtidig nogle af de mest erfarne, der forlader skolen. Dette fører til en stigning i antallet af vikarer, ofte med mindre pædagogisk træning.

Økonomisk set har det øgede timeantal også betydet, at forholdet pr. elev er væsentligt forringet. Undervisningen gennemføres nu 26% billigere end for bare seks år siden. Lærernes forberedelsestid er blevet indskrænket, og 75% mener at dette forringer deres muligheder for at lave god undervisning. Folkeskolen er blevet mere fragmenteret med skoler, hvor det fungerer godt og andre, hvor det fungerer rigtig dårligt.

Det har blevet en lærerflugt fra de typiske partier, hvilket for Socialdemokratiet betød en fald på over 40% af lærerstemmer ved seneste folketingsvalg i sommer.

Vi kan ikke bare lukke øjnene, give ro og tale skolen op sådan som det ofte formaner. Tilliden blandt skolens parter er i bund; både i det daglige, i det politiske og i den offentlige debat.

Indhold

1. Skolens tilstand	3
2. Den første fase	3
3. Den første svære tid	4
4. Halvandet år efter.....	5
5. Kritikken pibler frem	6
6. Krise og udgang	6
7. Noter	7

1. Skolens tilstand

I foråret 2013 spidsede en arbejdskonflikt mellem Lærernes Centralorganisation og Kommunernes Landsforening (KL) til, og i 25 dage var omkring 67'000 lærere lockoutet indtil Regeringen med Lov 409 greb ind og - mere eller mindre - førte KL's ønsker igennem. En på mange måder historisk konflikt, og et afgørende sammenbrud i tilliden mellem lærerne og deres arbejdsgivere. Læs mere om hele forløbet i *Kampen mod de danske lærere* udgivet af For velferdsstaten. Forløbet er blevet bredt kritiseret og sågar FN-organisationen International Labour Organization har givet Danmarks Lærerforening medhold i, at Regeringen ikke handlede korrekt. Den ellers ofte højtbesungne 'danske model' er således kommet under pres, hvor et internationalt organ nu vil kigge fremtidige forhandlinger over skulderen.

Siden lockouten og indgåelsen af den politiske aftale om en folkeskolereform - der blev til uden den nødvendige refleksion og debat - er folkeskolen blevet kastet ud i en krise, der kommer til udtryk på en række forskellige punkter. Dette bidrag præsenterer et overblik over nogle af de værste plager, der eroderer grundlaget for en bred, folkelig og demokratisk funderet folkeskole i Danmark. Slutteligt kommer der også nogle bud på sprækker og åbninger, der kan være med til igen at styrke og kvalificere den danske folkeskole.

2. Den første fase

Lov 409 og folkeskolereformen blev til i forsommeren 2013 og indtil den officielle ikrafttrædelse i august 2014 var der megen usikkerhed at spore. Lærerne skulle nu ikke bare arbejde på nye måder med nyt indhold i fagene, men også på nye måder idet deres arbejdstid nu var planlagt til at ligge udelukkende i nærmere bestemte tidsrum fx mellem 7-17. Dette ledte til en del frustration blandt lærere, der altid har været vant til en høj grad af fleksibilitet, men da det ofte også har betydet aften- og weekendarbejde, var mange også glade for endelige reelt at have fri.

På rigtig mange skoler skulle der bygges nye kontormiljøer, så lærerne kunne forberede sig sammen inden for den nye arbejdstid. Her skulle lærerne også videndele smartere, hvilket blev et af politikernes yndlingspåfund, når de skulle forklare, hvordan flere undervisningstimer pr. lærer kunne lede til bedre - og ikke værre - undervisning. Lederne måtte også forholde sig til den nye virkelighed og nogle skoler forberedte endda at styre lærernes arbejdstid ved hjælp af ind- og udstemplingskort som på de gamle industrifabrikker. En idé der dog blev droppet efter stor offentlig modstand og kritik.

Mange af disse ændringer skete hovedkulds - ofte endda henover sommerferien - og med store lokale forskelle. Dette ledte til megen usikkerhed og den udprægede mangel på tillid blev i den grad udstillet. Svaret til dette kom fra forskellige vinkler, og det var tydeligt, hvordan fx de sociale medier kogte af lærere, der var frustrerede, stressede og havde

svært ved at skulle vælge mellem at blive og kæmpe eller give op og finde noget andet. Disse tanker ledte til dannelsen af store og meget populære Facebook-grupper, hvor tanker om opsigelser og resignation blandede sig med kamplyst og kollegagrupperes indsats for at få handlet lokale arbejdstidsregler hjem - en mulighed som flere og flere kommuner har benyttet sig af sidenhen.

Ikke kun lærerne var rystede. Ligeledes var mange forældre uenige i - eller bare usikre på - hvad lektiecaféer, understøttende undervisning og lærernes nye rolle ville komme til at betyde for skolen som sådan, og deres børn i særdeleshed. Disse bekymringer blev ikke umiddelbart mødt af den officielle forældreorganisation Skole & Forældre (hvis medlemmer er skolebestyrelserne i landet), hvilket ledte til en stor mobilisering af utilfredse forældre, der skabte foreningen Folkeskoleforældre. På denne scene har de formået på bare halvandet år at blive en markant stemme og en væsentlig spiller i debatten, hvilket siger noget om, hvor meget mobilisering, der ligger i alle de mange, der stadig er meget uenige i reformen. Noget de typiske lærer-partier også har mærket ved det mellemliggende folketingsvalg, hvor regeringspartierne ikke formåede at genvinde magten, og Socialdemokratiet fx mistede over 40% af deres stemmer blandt lærerne.

3. Den første svære tid

Ved skolestarten i august 2014 trådte folkeskolereformen i kraft, men den kom hostende og spruttende ud af starthullerne mange steder, hvor skemaplanlægning, lokalebooking og arbejdspladser endnu ikke var færdige. Der var også skoler, hvor det hele flød glimrende, men tilfældigheder og store lokale såvel som kommunale forskelle prægede opstarten. Herefter begyndte arbejds- og tidspresset at melde sig, hvorfor der nu kom historier om manglende forberedelse. Der var tilmed lærere, der på de sociale medier skammede sig over at forberede sig derhjemme uden for arbejdstiden for i det mindste ikke at svigte eleverne. Igen var lærergruppen splittet i responsen til dette, da flere mente, at det var helt urimeligt og et udtryk for skruebrækkeri, mens andre holdt fast i fagligheden og hensynet til børnene.

Flere steder meldtes der også, hvordan flere og flere af reformens elementer blev slækkede. De nye og højt besungne tiltag som understøttende undervisning og lektiecafé måske ikke blev helt så kreativt og helt så fantastisk som daværende undervisningsminister Christine Antorini havde stillet folk i udsigt. Bevægelsen der skulle udgøre 45 minutter om dagen blev også skoset - eller reduceret til et par omgange i gården. Lærerne var endda så pressede på arbejdstiden, at flere end ikke havde tid og overskud til at rette opgaver og give feedback. Et filmhold fra DR fulgte fx en lærer i det første år af reformen, og her fik hun først givet feedback til sin 8. klasse flere måneder efter de afleverede deres stil.

Herudover var reformens opstart præget af diskussioner omkring den længere skoledag, hvilket i medierne har fyldt enormt meget. Forældre kæmpede kreativt for fritagelse af eleverne, så de på samme vis som før kunne deltage i fritidsaktiviteter, og selvom mange nok vil mene, at skoledagen egentlig ikke er så lang igen, så stod det i efteråret 2015 klart,

at de danske folkeskoleelever har den suverænt længste skoletid i OECD. Ikke ligefrem et kvantitativt mål, der er værd at forfølge i sig selv.

Andre spørgsmål røg en anelse i baggrunden på grund af diskussionen om skoledagens længde, men den tredje væsentlige ændring - inklusionsloven fra 2012 - har også betydet rigtig meget for den generelle perception af skolen. Derudover så har ministeriet forhøjet sin indsats i kampen for at indføre en langt højere grad af såkaldt læringsmålsstyret undervisning. Den centrale læringsplatform EMU har de Fælles Mål som fremtrædende elementer, men den potentielle ministerielle detailstyring viste sig først for alvor, da der blev oprettet et korps (ministeriets eget navn) af læringskonsulenter. Korpset marcherer rundt på skoler og 'virkeliggør folkeskolereformen' som det hedder. Perspektivet for dette korps handler om kvalitetssikring, målstyring og tilsyn med skolerne - igen er kontrol og centralisering sat før tillid og anseelse.

4. Halvandet år efter

Så hvor står skolen halvandet år inde i den store reform? Først og fremmest er det vigtigt at pointere, at dette er en generalisering, og der er væsentlige forskelle skolerne imellem. Men dette er også en selvstændig pointe; presset fra reformens mange krav og ikke tilsvarende ressourcer har skabt en unødigt differentiering lokalt. Folkeskolen er mere fragmenteret og fremstår mindre som en enhed nu end før reformen - og det er en skam.

Der er dog på det generelle plan nogle uomtvistelige elementer, der peger på, hvor skidt det står til i den danske folkeskole. Det handler ganske enkelt om, at skolens egne aktører, lærerne og eleverne, vælger den fra i større og større omfang. Der er fx åbnet 21 nye friskoler alene i 2015, og strømmen fra folke- til fri- og privatskolerne ser ikke ud til at stilne af. Og hvis vi ser på forældrenes tilfredshed står det heller ikke for godt til. Foreningen Folkeskoleforældre har spurgt 1000 respondenter (ikke repræsentativt udvalgte) og fandt her at 68% oplevede, at barnet trivedes dårligere efter reformen. Sat sammen med flere fraværsdage, færre fritidsaktiviteter og at kun 5% er enten tilfredse eller meget tilfredse, mens hele 80% er enten utilfredse eller meget utilfredse, så må man sige, at reformen i hvert fald ikke har vundet alle forældrenes hjerter.

Også lærerne ser ud til at ville finde andre veje. På to år er antallet af lærere, der har forladt folkeskolen steget med hele 31%. Ydermere er der i aldersgruppen 35-54 år tale om en stigning på 60%, hvilket betyder, at der ikke alene er langt færre lærere til at varetage opgaverne, men også, at de tilbageværende lærere har langt mindre erfaring. Grundene hertil er givetvis forskellige, men reform, arbejdsforhold og tillidsbrud er gode bud.

Det siges igen og igen, at noget af det vigtigste er, at man har lærerne med sig, når man laver en skolereform. I det danske tilfælde har man valgt at gå mod strømmen og forsøge sig med en reform, der er bygget på mistillid og en forringelse af arbejdsforholdene. Dette viser sig nu i ganske gedigen lærermangel i flere kommuner. Antallet af vikarer er samtidig eksploderet og mellem 2013 - 2015 er der kommet 58% flere vikarer i den danske folkeskole. Rystende.

Økonomisk har folkeskolen tillige været presset med kommuner, der ofte pålægges sparekrav af Finansministeriet. Således har de flere timer indlagt i reformen også ledt til en markant økonomisk forringelse af hver enkelt time, der nu pr. elev gennemføres 26% billigere end for bare seks år siden. Lærerne har også holdt for idet deres arbejdstid i udgangspunktet er lagt på skolen inden for et bestemt tidsrum. Med et øget antal undervisningstimer er det klart, at forberedelsen er blevet forkortet, og mange har endda skullet forberede sig i små bidder af fx 15-20 minutter. Faktisk vurderer 75% af lærerne ifølge en forskningsrapport bestilt af Undervisningsministeriet, at arbejdstidsreglerne forringer deres muligheder for at lave god undervisning.

Og det er altså dette nogen kalder et markant kvalitetsløft?

5. Kritikken pibler frem

Men kan alle disse forhold da ikke overbevise politikerne i forligskredsen om reformens problematikker? Ikke umiddelbart. I hvert fald ikke offentligt. Til gengæld er der masser af modstand, når man kigger bredere blandt skolens aktører. Det er ikke bare forældrene, der har startet en ny, kritisk organisation; en række elever har for nylig fundet sammen i en bevægelse, der skal vise deres utilfredshed. Men også de gængse organisationer som Skole & Forældre samt Skolelederne har modificeret deres tidligere stærke forsvar for reformen til også at indeholde væsentlige kritikpunkter. Yderligere har et par kommuner set problemerne i øjnene, og derfor søgt ministeriet om dispensation til at afstå fra at følge flere punkter i reformen. Noget ministeriet indtil videre har afvist.

Selv prominente politiske profiler fra partierne bag forligskredsen har ytret kritik. Her har det mest handlet om rammerne for reformen og ikke mindst den yderst ringe proces hvorved det hele blev besluttet. Svaret fra såvel ministeren som markante fortalere har typisk været en af to; enten har de talt for en afventede tilgang, hvor reformen først evalueres senere - helt op til 10 år har været nævnt - eller den nærmest radikalt konstruktivistiske, hvor de i stedet peger på, at skolen har brug for at blive 'talt op'. Som en kejser, der ingen tøj har på.

6. Krise og udgang

Den danske folkeskole er i krise. Flere og flere kan se det, og tallene taler et tydeligt sprog. Lærere og forældre vælger fri- og privatskoler i stedet, lederne kan ikke finde kvalificeret arbejdskraft, kommuner kan ikke få økonomien til at hænge sammen og tilliden blandt skolens parter er i bund. Det er tydeligt, at der må handles, men hvad skal der gøres? Der er læringsmålcentrering, læringskonsulentkorps, rigide arbejdstidsregler, manglende forberedelse, lange skoledage og en række indholdsmæssige elementer, der fungerer vidt forskelligt fra skole til skole. Der er nok at tage fat på, og derfor måske også netop for meget at gabe over. Skolen kan ikke re-reformeres i én bid. Folkeskolen har lidt

uoprettelig skade på væsentlige punkter, men der kan igangsættes et langt sejt træk, hvis man aktivt arbejder på at lade tilliden tilgå skolens aktører, lærere og ledere. Hvis man politisk tager sin del af ansvaret og aktivt arbejder for at lade lokale idéer spire i samklang med andre initiativer for at lade tillid og ikke kontrol være rationalet bag folkeskolen, så er der endnu en chance. En chance for, at Danmark igen kan få en folkeskole, der som et positivt billede kan bruges til at beskrive successen bag velfærdsstaten og den stærke sammenhængskraft.

Først og fremmest ligger der et opgør med de nationale tests og ulmer. Længe har de været under beskyldning fra forskere, lærere og forældre, og efter de med reformen blev knyttet endnu nærmere spørgsmålet om, hvorvidt skolen er en succes synes det helt essentielt, at forholdet mellem tal, test og skolens formål gentænkes. Dette kunne være det første skridt på vej ud af den dybe krise som folkeskolen er på vej ind i. Og dette skridt kan tages med udgangspunkt i de kritikker, åbninger og sprækker, der findes i debatter om dannelse, lærer- og undervisningsbegrebet, lærerens dømmekraft samt større internationale bevægelser.

Hvis tilliden skal tilbage hjælper det hverken at vente eller at 'tale skolen op' - der skal handling bag ordene og klokken ringer snart ud!

7. Noter

<http://www.folkeskolen.dk/553519/ilo-stoetter-dlf-laererne-blev-holdt-udenfor>

<http://www.kristeligt-dagblad.dk/danmark/2014-08-05/larere-skal-stemple-ind-og-ud-pa-skolen>

<http://www.politiko.dk/nyheder/flytter-krydset-utilfredse-laerere-straffer-regeringen>

<http://www.b.dk/nationalt/flere-foraeldre-utilfredse-med-skolereform-0>

<https://www.dr.dk/presse/ny-dr1-dokumentarserie-folkeskolen-forfra>

<http://www.b.dk/nationalt/det-tog-et-skoleaar-at-rette-christians-stil>

<http://politiken.dk/indland/uddannelse/ECE2769905/skolereform-foerer-til-flere-privatskoler/>

<http://nyheder.tv2.dk/samfund/2015-01-30-skolereform-utilfredse-foraeldre-soeger-mod-friskolerne>

<http://folkeskoleforaeldre.dk/danske-boern-gaar-mest-i-skole/>

http://www.dlf.org/nyheder/2015/november/oecd_danske-skoleelever-har-flest-timer

<https://www.folkeskolen.dk/563899/skolereformen-kraever-mindst-ti-aars-fokuseret-indsats>

<http://politiken.dk/indland/uddannelse/ECE2905243/faerre- penge-til-at-undervise-elever-i-folkeskolen/>

<http://www.b.dk/nationalt/derfor-flygter-laererne-fra-folkeskolen>

<http://jyllands-posten.dk/indland/ECE8376388/laererflugten-fra-folkeskolen-bliver-ved/>

<http://folkeskoleforaeldre.dk/Folkeskoleforaeldre-skoleundersogelse-2015.pdf>

<http://www.b.dk/nationalt/antallet-af-loese-vikarer-er-steget-voldsomt-i-folkeskolen>

<https://www.folkeskolen.dk/576228/laererne-presses-af-for-lidt-forberedelsestid>

<http://www.b.dk/nationalt/lang-arbejdsdag-i-skolen-deler-laerere>

<http://www.dlf.org/nyheder/2014/august/laerer-med-29-lektioner-forberedelsen-er-hist-og-pist>

<http://www.dlf.org/nyheder/2015/november/statusrapport>

<http://politiken.dk/debat/kroniken/ECE2428979/forberedelsen-forsvandt-med-skolereformen/>

<http://www.athinget.dk/uddannelse/rssitem.aspx?id=1251865>

<http://www.denoffentlige.dk/soeger-dispensation-kommune-gaar-imod-skolereform>

<https://www.folkeskolen.dk/578996/ozlem-cekic-siger-undskyld-for-lockout-og-reform>

<https://www.folkeskolen.dk/563899/skolereformen-kraever-mindst-ti-aars-fokuseret-indsats>

<https://www.folkeskolen.dk/569878/ministeren-reformen-tager-tid-men-tag-ikke-eleverne-som-gidsler>

<http://www.information.dk/494673>

<http://www.folkeskolen.dk/579362/professor-de-nationale-test-er-spild-af-tid-og-penge>

<http://www.folkeskolen.dk/551604/politisk-debat-kan-nationale-test-vise-om-skolen-er-en-succes>

<http://blad.ucn.dk/FoU/Ceprastriben/Ceprastriben18/>

<http://politiken.dk/kultur/scene/ECE2641879/i-det-moderne-boernetheater-synger-man-skolens-laeringsmaal/>

<http://www.information.dk/516025>